

MANWAL

L-Užu tal-Malti fil-Kompjuter

It-tieni edizzjoni, riveduta u mkabba

Il-Kunsill Nazzjonali
tal-Ilseien Malti

Werrej

Il-problema	03
Is-soluzzjoni	05
Fil-Microsoft Windows XP	06
Fil-Microsoft Windows Vista	12
Fil-Microsoft Windows 7	18
Il-Language Bar	24
It-tastiera Maltija	36
Il-Unicode (UTF-8)	39
Il-posta elettronika	44
Mistoqsijiet komuni	47
Tagħrif ieħor	60

Il-problema

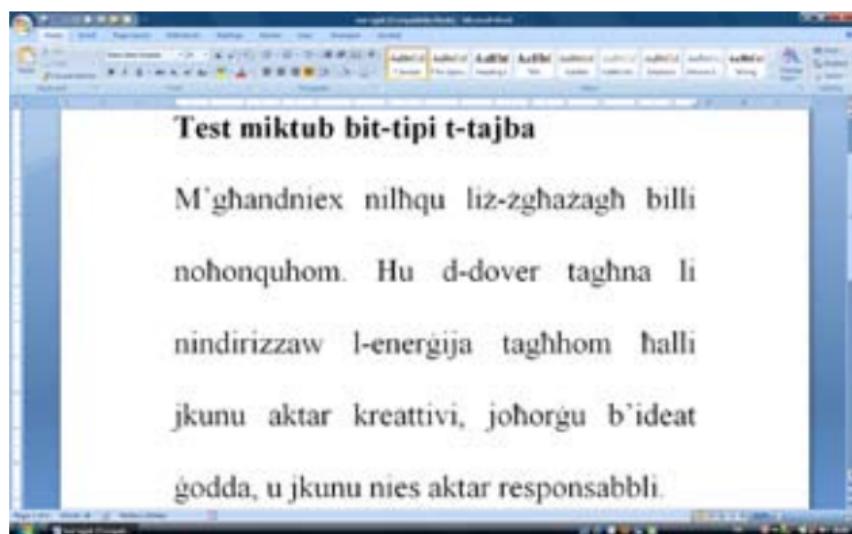
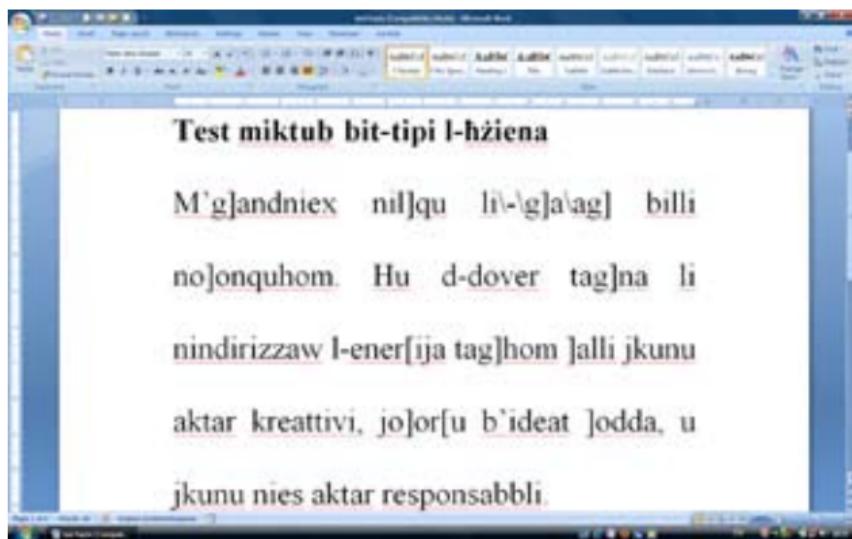
Kif nista' nikteb bil-Malti fuq il-kompjuter mingħajr ma jkoll problem bl-ittri Maltin?

Tiltaqa' ma' wħud li jgħidulek li, minkejja li jkunu qed jiktbu d-dokumenti tagħhom bit-tipi (*fonts*) Maltin u għandhom ikunu qed jidhru tajjeb, meta jgħaddu l-istess dokumenti lil ħaddieħor ma jibqgħux jinqraw sew. Xi jkun ġara?

Din il-problema ġejja mit-tipi Maltin li tkun qed tuża. Illum, jekk tibgħat dokument lil xi ħadd b'tipi tal-Malti li xi darba kont niżżilt mill-internet jew iddubbajt minn xi mkien, min jirċevih, flok ma jaqrah b'Malti sew, jispiċċa ma jaqra xejn għax ikun fih ħafna simboli strambi. Dan jiġri għax ma jkollux l-istess tipi Maltin li tkun niżżilt u użajt inti fil-kitba tiegħek.

X'tagħmel? Tikteb mingħajr l-ittri tal-Malti? Taqbad u tikteb bl-Ingliz?

M'hemmx għalfejn! Hemm soluzzjoni.

Is-soluzzjoni

Qabelxejn, m'għandekx għalfejn tniżżeł it-tipi tal-Malti mill-internet jew tiksibhom mingħand xi ħadd. Dawn it-tipi Maltin jikkawżaw ġafna problemi biex jinqraw id-dokumenti li jkunu miktuba bihom.

Minflok, imxi mal-passi li ġejjin biex tattiva l-lingwa Maltija li diġà qiegħda fil-kompjuter tiegħek.

U ma ddumx ma tkun qed tikteb b'ittri Maltin li jinqraw tajjeb minn kulħadd, anke fl-ittri elettroniċi (*emails*) li tibgħat.

Fil-Microsoft Windows XP

Għall-verżjoni tal-Windows XP (Service Pack 2 u Service Pack 3)

Jekk il-komputer tiegħek jaħdem bis-sistema tal-Windows XP (Service Pack 2 u 3), jew b'veržjoni aktar reċenti (bħall-Windows Vista u l-Windows 7), l-ittri tal-Malti digġà qeqħdin għandek. U xorta waħda tista' tikteb bl-*Arial*, bit-*Times New Roman*, u b'tipi universali oħrajn bil-Malti.

Kulma trid tagħmel hu li tattivahom mis-sistema tal-Windows stess, permezz tal-Language Bar. Il-paġni li ġejjin se juruk kif.

Ikklikkja fuq **Start**, imbagħad fuq **Control Panel**.

Start ► Control Panel

Jista' jkun li fis-sistema tiegħek trid tuża:

Start ► Settings ► Control Panel

**Fil-Control Panel ikklikkja fuq
Regional and Language Options.
Hemmhekk ikklikkja fuq Languages.**

Control Panel

- ***Regional and Language Options***
- ***Languages***

Ikklikkja fuq il-kaxxa **Details**.

Issa għandek tara l-kaxxa **Text Services and Input Languages**.

Ikklikkja fuq **Settings**, imbagħad fuq **Add**.

Details

- ***Text Services and Input Languages***
- ***Settings ► Add***

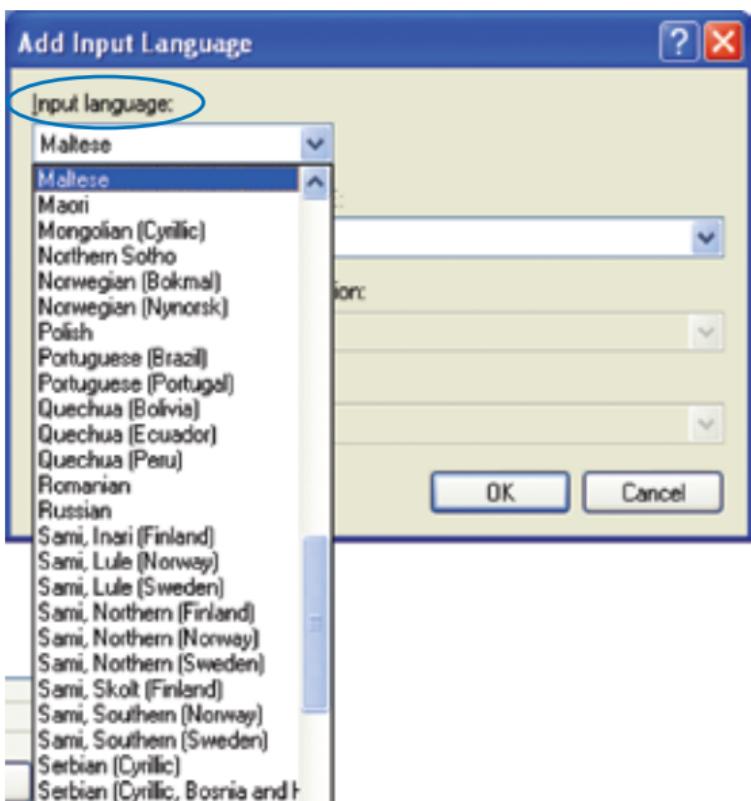
Fil-kaxxa Add Input Language

Ikklikkja fuq il-vleġġa (‘) li hemm fuq il-lemin tal-kaxxa tal-lingwi **Input language** u mil-lista tal-lingwi agħżel **Maltese**. Ikklikkja fuq **OK**.

Nissuġġerulek taqleb għal pp. 50-51 u tara l-mistoqsija 5 li għandha tgħinek tagħiż it-tastiera b'47 tast jew bi 48 tast.

Add Input Language

► *Input language* ► *Maltese* ► *OK*

B'hekk il-Malti jiżdiedlek mal-lista tal-lingwi li tista' tikteb bihom mill-kompjuter tiegħek. Tista' tibda tikteb kemm dokumenti kif ukoll ittri elettroniċi. Tista' tfittex ukoll fuq l-internet bl-ittri Maltin.

Kellimni bil-mod, jekk jogħġibok.	bil-Malti
Können Sie bitte langsamer sprechen?	bil-Ġermaniż
Proszę mówić wolniej.	bil-Polakk
Var snäll och tala längsammare.	bil-Itzvediż
Možeš li pričeti sporije?	bil-Kroat
Помедленнее пожалуйста?	bir-Russu
Lütfen daha yavaş konuşun.	bil-Tork

Jonqsok pass importanti ieħor x'tagħmel. Dan issibu spjegat fit-taqṣima **II-Language Bar** f'pp. 24-29.

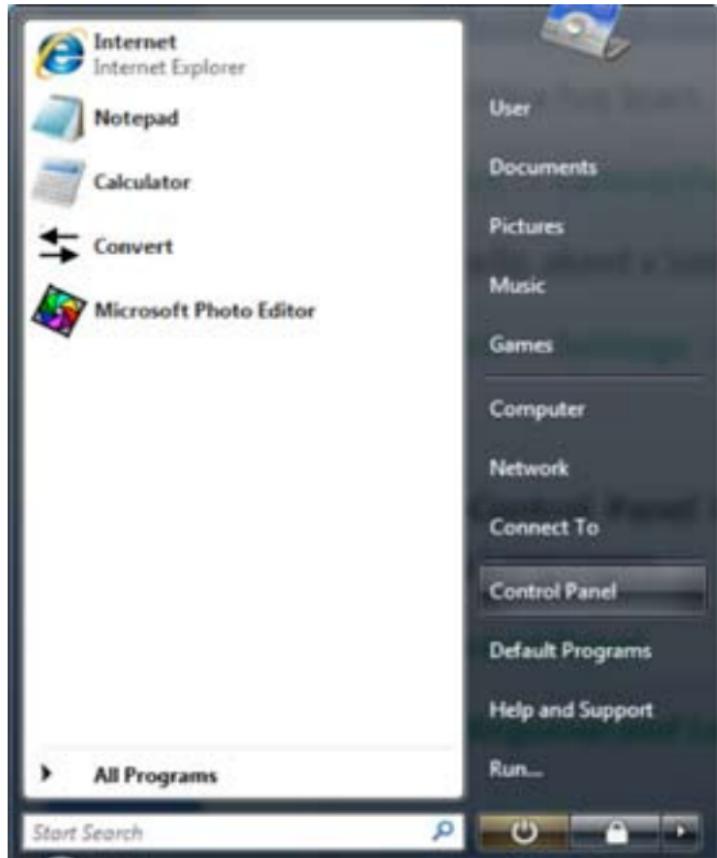
Fil-Microsoft Windows Vista

Ikklikkja fuq **Start**, imbagħad fuq **Control Panel**.

Start ► Control Panel

Jista' jkun li fis-sistema tiegħek trid tuża:

Start ► Settings ► Control Panel

Fil-Control Panel ikklikkja fuq **Regional and Language Options**

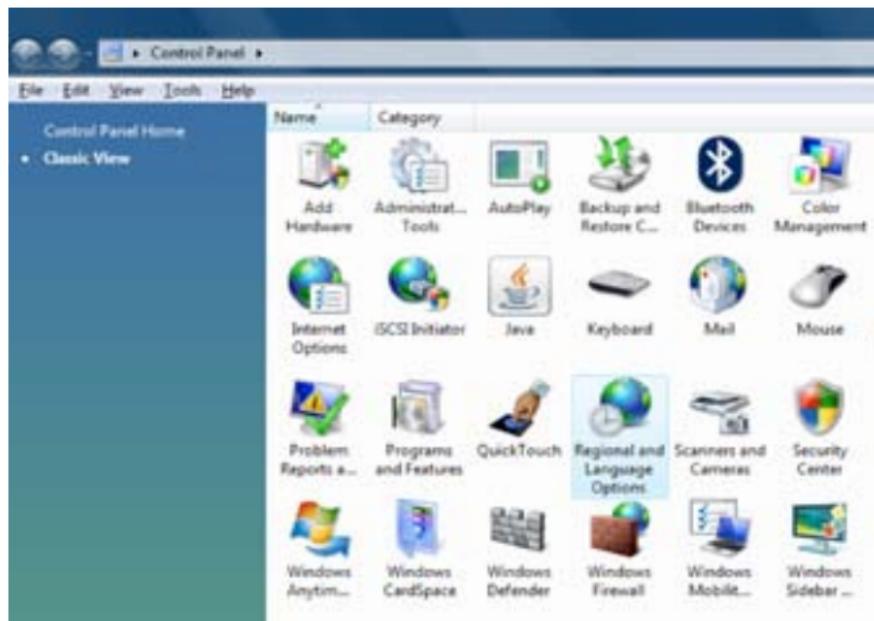
Control Panel

► **Regional and Language Options**

Jista' jkun li fis-sistema tiegħek trid tuża:

Control Panel

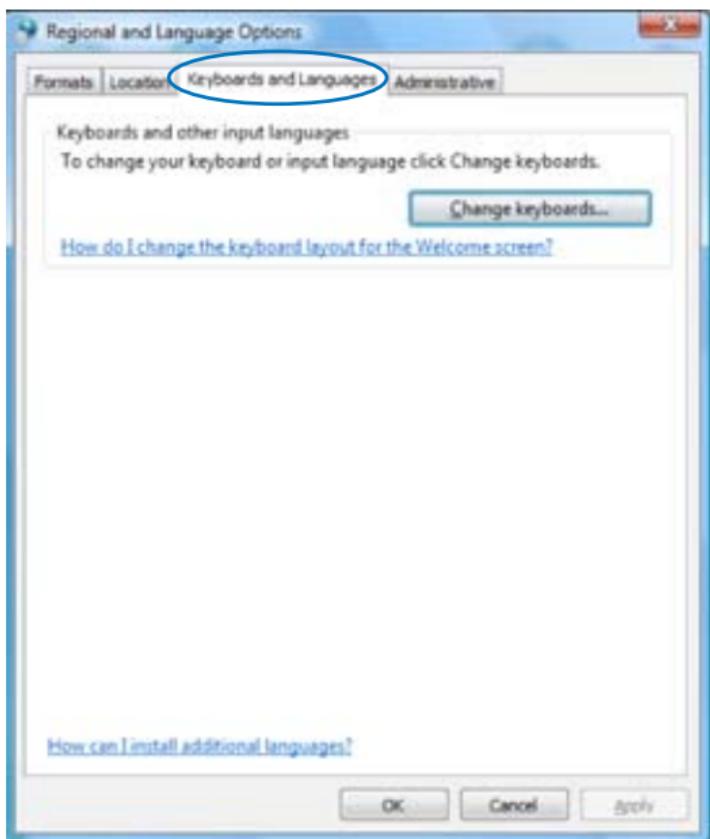
- **Clock, Language, and Region**
- **Change keyboards or other input methods**

Hemmhekk ikklikkja fuq **Keyboards and Languages**. Wara kklikkja fuq **Change keyboards**.

Regional and Language Options

- **Keyboards and Languages**
- **Change keyboards**

Issa għandek tara l-kaxxa **Text Services and Input Languages**. Ikklikkja fuq **General**, imbagħad fuq **Add**.

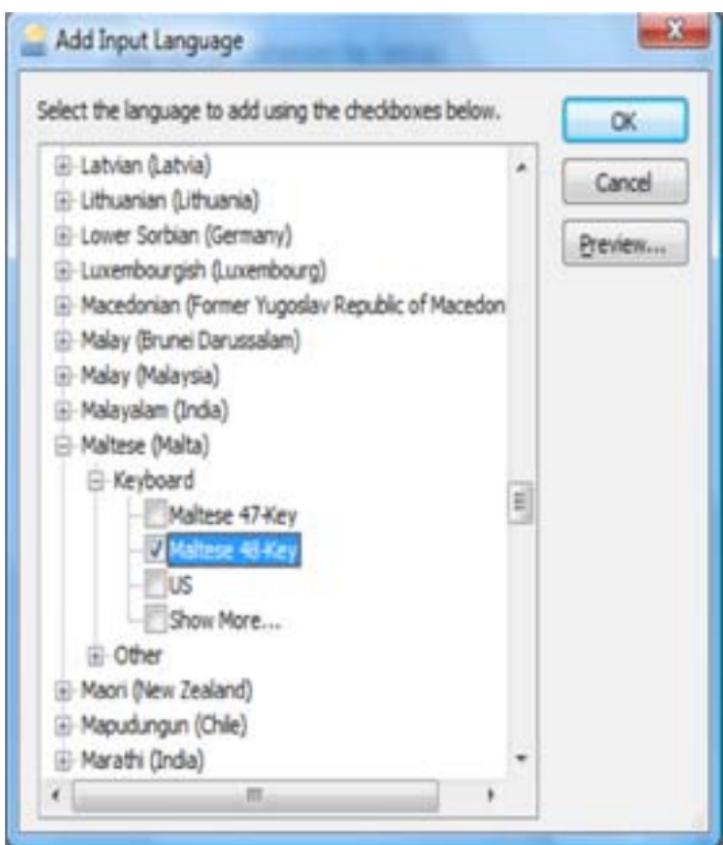
Text Services and Input Languages
► **General** ► **Add**

Fil-kaxxa Add Input Language,
mil-lista tal-lingwi agħżejel **Maltese**.
Ikklikkja fuq **OK**.

Nissuġġerulek taqleb għal pp. 50-51 u tara
l-mistoqsija 5 li għandha tgħinek tagħżej it-tastiera
b'47 tast jew bi 48 tast. Jekk tagħżej 'Preview' tkun
tista' tara wkoll il-format tat-tastiera li tkun se tagħżej.

Add Input Languages
► **Maltese** ► **OK**

B'hekk il-Malti jiżdiedlek mal-lista tal-lingwi li tista' tikteb bihom mill-kompjuter tiegħek. Tista' tibda tikteb kemm dokumenti kif ukoll ittri elettroniċi. Tista' tfittex ukoll fuq l-internet bl-ittri Maltin.

Jonqsok pass importanti ieħor x'tagħmel. Dan issibu spjegat fit-taqṣima **II-Language Bar** f'pp. 30-35.

Fil-Microsoft Windows 7

Ikklikkja fuq **Start**, imbagħad fuq **Control Panel**.

Start ► Control Panel

Jista' jkun li fis-sistema tiegħek trid tuża:

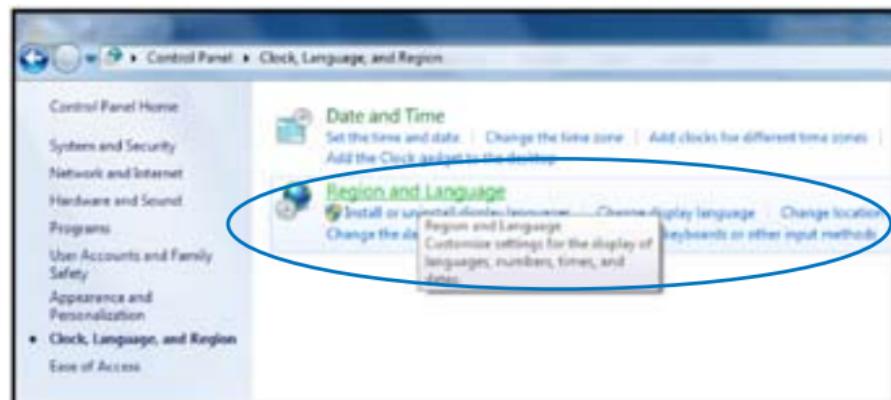
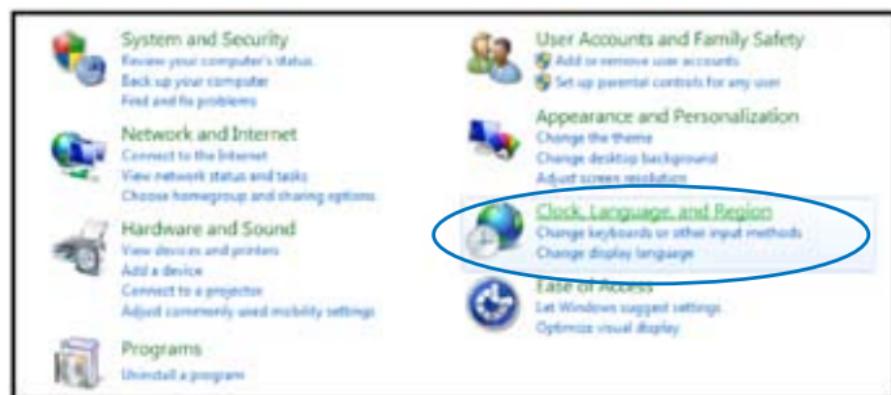
Start ► Settings ► Control Panel

Fil-Control Panel ikklikkja fuq Clock, Language and Region. Hemmhekk ikklikkja fuq Region and Language.

Control Panel

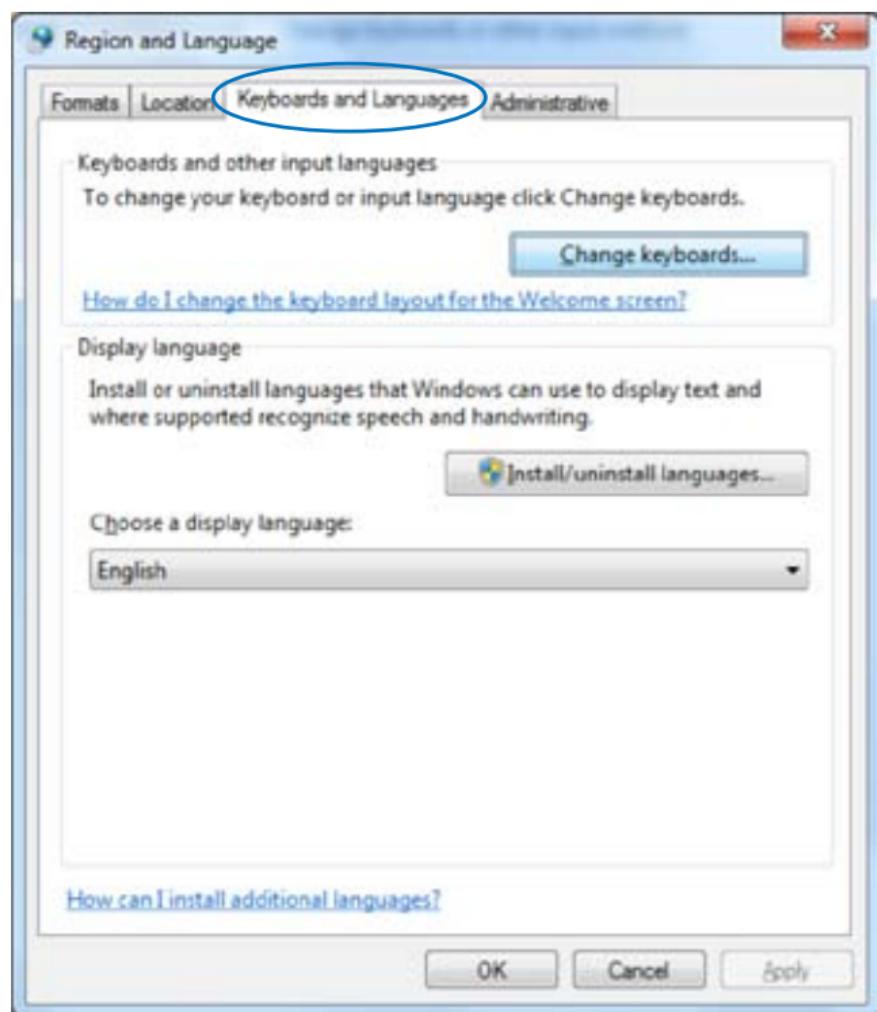
- **Clock, Language and Region**
- **Region and Language**

Issa kklikkja fuq il-kaxxa **Keyboards and Languages**. Minn hemm ikklikkja fuq **Change keyboards**.

Region and Language

- **Keyboards and Languages**
- **Change keyboards**

Issa għandek tara l-kaxxa **Text Services and Input Languages**.

Ikklikkja fuq **General**, imbagħad fuq **Add**.

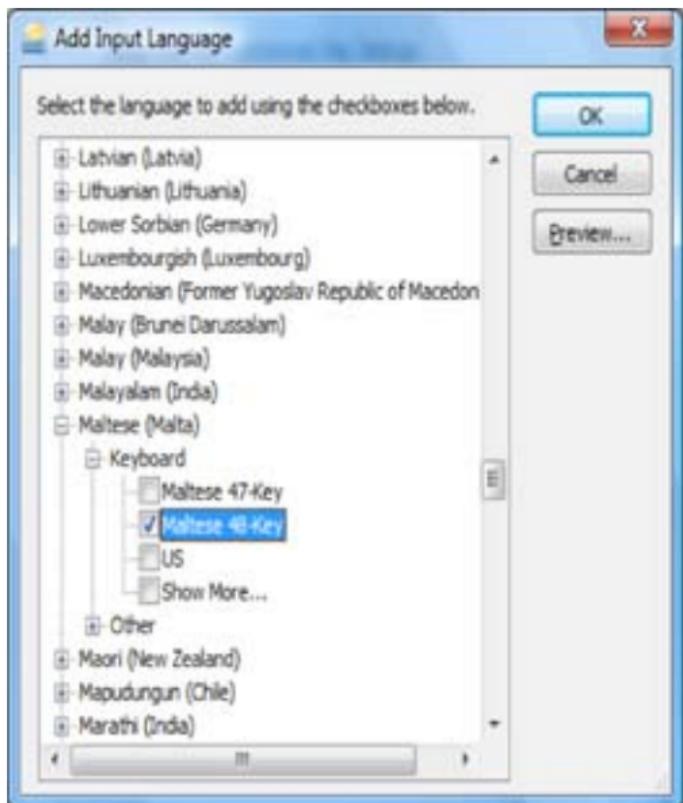
Text Services and Input Languages
► **General** ► **Add**

Fil-kaxxa Add Input Language,
mil-lista tal-lingwi agħżejel **Maltese**.
Ikklikkja fuq **OK**.

Nissuġġerulek taqleb għal pp. 50-51 u tara
l-mistoqsija 5 li għandha tgħinek tagħżej it-tastiera
b'47 tast jew bi 48 tast. Jekk tagħżej 'Preview' tkun
tista' tara wkoll il-format tat-tastiera li tkun se tagħżej.

Add Input Languages
► **Maltese** ► **OK**

B'hekk il-Malti jiżdiedlek mal-lista tal-lingwi li tista' tikteb bihom mill-kompjuter tiegħek. Tista' tibda tikteb kemm dokumenti kif ukoll ittri elettroniċi. Tista' tfittex ukoll fuq l-internet bl-ittri Maltin.

Jonqsok pass importanti ieħor x'tagħmel. Dan issibu spjegat fit-taqsima **II-Language Bar** f'pp. 30-35.

Il-Language Bar

**Nista' naqleb mit-tastiera Inglîza
għall-Maltija, u bil-maqlub?**

Iva. Biex tagħmel hekk trid tuża
I-Language Bar.

- Fil-**Windows XP**, wara li tkun żidt il-lingwa Maltija billi segwejt il-passi spjegati f'pp. 7-11:
Ikklikkja fuq **Start**, imbagħad fuq **Control Panel**.

Jista' jkun li fis-sistema tiegħek trid tuża:

Start ► Settings ► Control Panel

Hemmhekk ikklikkja fuq **Regional and Language Options**.

***Start (► Settings) ► Control Panel
► Regional and Language Options***

Mir-Regional and Language Options agħżej Languages u kklikkja fuq Details.

Regional and Language Options
► Languages ► Details

Fil-kaxxa **Text Services and Input languages**, ikklikkja fuq **Settings** u mit-taqSIMA tal-**Preferences** (isfel nett) ikklikkja fuq **Language Bar**.

Text Services and Input languages
► ***Preferences*** ► ***Language Bar***

Importanti li fil-kaxxa li tinfetaħ,
Language Bar Settings, tara li (minn
erbgħha) ikollok ittikkjati żewġ għażliet
biss:

**Show the Language bar on the
desktop u Show text labels on the
Language bar.**

Wara kklikkja fuq **OK**.

Imbagħad mill-kaxxa **Text Services
and Input languages** ikklikkja fuq
Apply u fuq **OK**.

Issa għandha titlagħilek kaxxa blu żgħira fuq in-naħha t'isfel tal-lemin tat-taskbar tal-Windows (maġenb l-arloġġ) li turik b'liema lingwa tkun qed taħdem it-tastiera tal-kompjuter tiegħek dak il-ħin: **EN** (għall-Ingliż) jew **ML** (għall-Malti).

Biex taqleb minn lingwa għal oħra:

- ▶ Iftaħ id-dokument li tkun se tikteb bil-Malti jew bl-Ingliż fih
- ▶ Ikklikkja darba fuq il-kaxxa **EN** jew **ML**
- ▶ Mill-menù tal-lingwi li jitfaċċa, agħżej il-lingwa li tkun trid tikteb biha.

- Fil-**Windows Vista** u l-**Windows 7**, wara li tkun židt il-lingwa Maltija billi segwejt il-passi spjegati f'pp. 12-17 jew pp. 18-23:

Ikklikkja fuq **Start**, imbagħad fuq **Control Panel**

Start ► Control Panel

Jista' jkun li fis-sistema tiegħek trid tuża:

Start ► Settings ► Control Panel

Fil-Control Panel ikklikkja fuq Regional and Language Options.

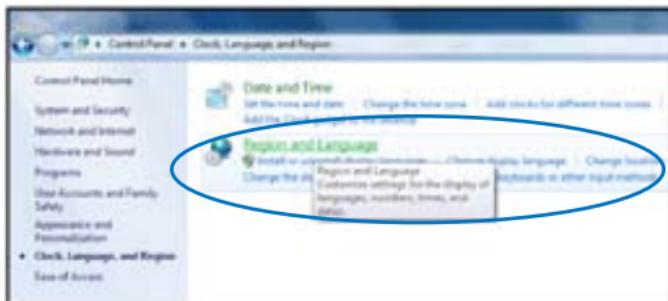
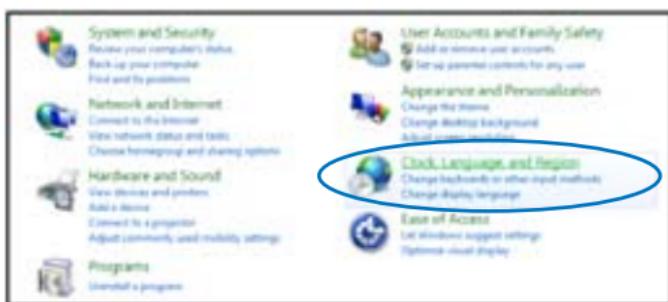
Control Panel

► *Regional and Language Options*

Jista' jkun li fis-sistema tiegħek trid tuża:

Control Panel

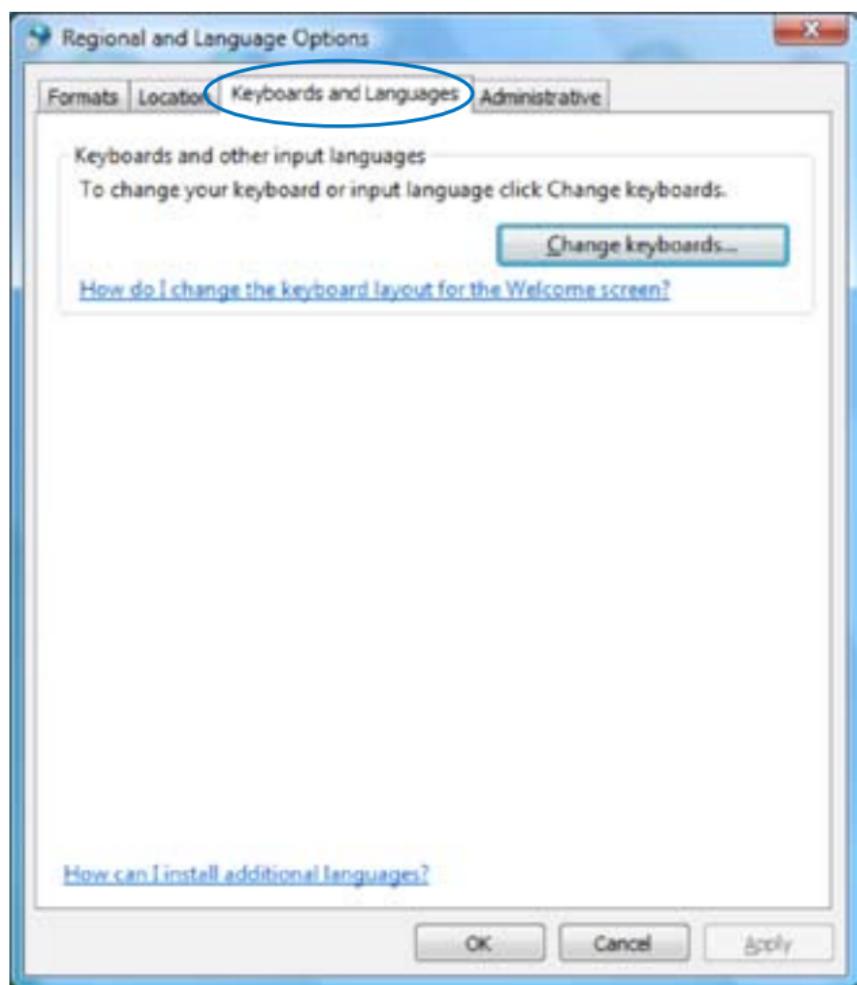
- *Clock, Language, and Region*
- *Change keyboards or other input methods*

Hemmhekk ikklikkja fuq **Keyboards and Languages**. Wara kklikkja fuq **Change keyboards**.

Regional and Language Options

- ***Keyboards and Languages***
- ***Change keyboards***

Issa għandek tara l-kaxxa **Text Services and Input Languages**. Ikklikkja fuq **Language Bar**.

Text Services and Input Languages

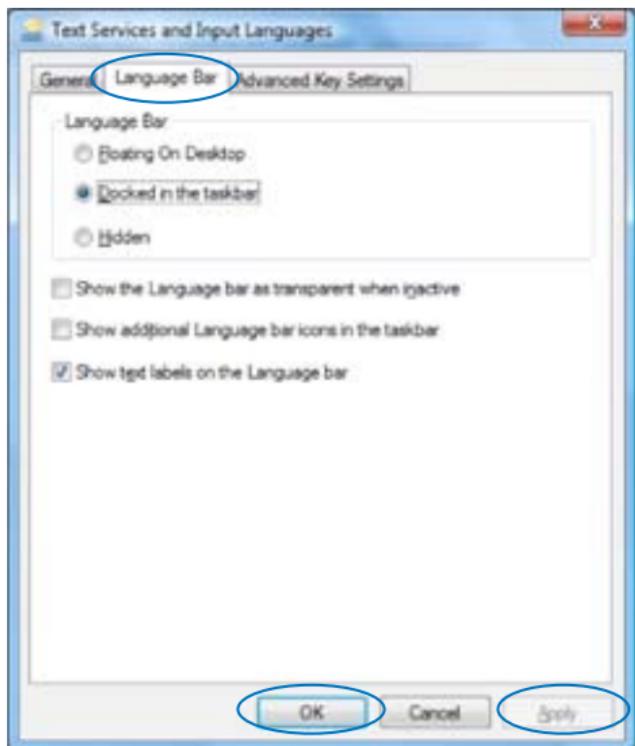
► ***Language Bar***

Mill-kaxxa Language Bar aghżel
Docked in the taskbar, imbagħad
ittikkja **Show text labels on the**
Language bar, ikklikkja fuq **Apply**,
imbagħad fuq **OK**.

Language Bar

- ***Docked in the taskbar***
- ***Show text labels on the***
Language bar ► ***Apply*** ► ***OK***

Issa għandha titlagħilek kaxxa blu żgħira fuq in-naħha t'isfel tal-lemin tat-taskbar tal-Windows (maġenb l-arloġġ) li turik b'liema lingwa tkun qed taħdem it-tastiera tal-kompjuter tiegħek dak il-ħin: **EN** (għall-Ingliż) jew **ML** (għall-Malti).

Biex taqleb minn lingwa għal oħra:

- Iftaħ id-dokument li tkun se tikteb bil-Malti jew bl-Ingliż fih
- Ikklikkja darba fuq il-kaxxa **EN** jew **ML**
- Mill-menù tal-lingwi li jitfaċċa, agħżeż il-lingwa li tkun trid tikteb biha.

It-taqsira **ML** għall-Malti suppost li hi **MT**. Il-Kunsill tal-Malti kkuntattja lill-Microsoft dwar dan. Fil-verżjonijiet il-ġodda tas-sistema operattiva tagħhom għandhom jikkoreġuha għal **MT** skont l-iandard MSA 200:2009.

It-tastiera Maltija

**Biex nikteb bil-Malti bilfors irrid
nixtri tastiera “Maltija” ħalli nsib
l-ittri Maltin?**

Le. Mhux bilfors tixtri tastiera gdida li
jkollha l-ittri Maltin Ċ, Ħ, Ĝ, Ż stampati
fuqha, bħal din ta' hawn taħt.

Imma jekk tixtieq tixtriha, fil-ħwienet
issib mudelli differenti tat-tastiera
Maltija, u tiswa biss madwar €7.

Qabel tixtriha, nissuġgerulek taqleb għal pp. 50-51
u tara l-mistoqsija 5 li għandha tgħinek tagħżel
it-tastiera b'47 tast jew bi 48 tast.

Jekk, mill-banda l-oħra, tixtieq iżżomm it-tastiera li għandek, tista' titlob stikers apposta tal-ittri Ċ, H, Ĝ, Ż lill-kunsilltalmalti@gov.mt u jintbagħtulek bil-posta bla ħlas. Dawn tkun tista' twaħħalhom fuq it-tasti tat-tastiera tiegħek biex tidra fejn huma l-ittri Maltin.

Meta tkun trid tikteb is-simboli `] [\ (li l-ittri Maltin joħdulhom posthom fit-tastiera) aghħfas it-tast **Alt Gr** mat-tasti Ċ, Ĝ, H, Ż (skont fejn hu s-simbolu li tkun tixtieq) u dawn l-ittri jinqlabu waħedhom għal `] [\ .

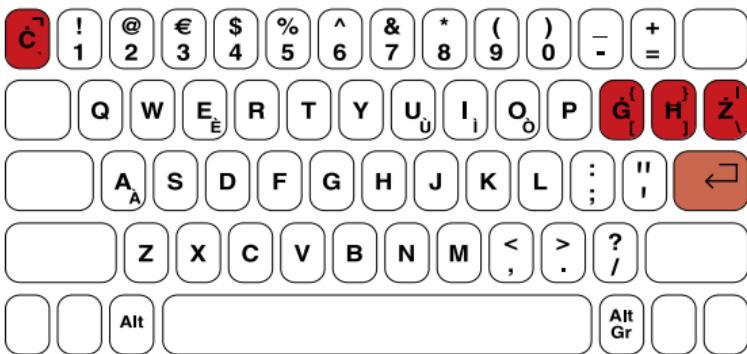
Tista' wkoll taqleb għal mument il-Language Bar minn **ML** għal **EN**, tuża s-simboli, imbagħad tkompli tikteb b'**ML**. Dan tista' tagħmlu billi tikklikkja fuqha direttament jew billi tagħfas **Alt + Shift** f'daqqa.

It-tifsila tat-tastiera Maltija bi 48 tast (stil Brittaniku) li turik fejn huma l-ittri tal-Malti.

It-tifsila tat-tastiera Maltija b'47 tast (stil Amerikan) li turik fejn huma l-ittri tal-Malti.

II-Unicode (UTF-8)

X'inhu I-Unicode?

Bħala standard, ħafna kompjuters tal-Windows jiġu bil-kodifikazzjoni *ISO 8859-1 (Western Europe)*.

Din il-kodifikazzjoni tkopri l-aktar lingwi dominanti tad-dinja.

Peress li l-programmi ta' dawn il-kompjuters qed jiġu żviluppati minn kelliema tal-Ingliż fl-Istati Uniti, dawn il-programmaturi jagħżlu dik il-kodifikazzjoni bħala *default*. Sfortunatament, din ma tinkludix il-lingwa Maltija u hawn jinħolqu l-problemi...

Xi snin ilu kien hemm min ipprova jegħħleb in-nuqqas tat-tipi Maltin billi ħoloq tiegħu. L-intenzjoni kienet tajba, imma peress li dawn in-nies ħadmu għal rashom, it-tipi li ħolqu ma kinux

jaqblu bejniethom. Huwa għalhekk li meta xi ħadd juža tipi antiki bħal *Tornado, Malta* jew *M.Maiandra* biex jibgħat id-dokumenti tiegħi lill-ħaddieħor, ħafna nies ma jkunux jistgħu jaqrawhom sew. Għax minn jirċevihom irid ikollu l-istess tipi installati fis-sistema tiegħi. Ngħidu aħna, kelma bħal **żrinġ** tiġi tidher **\rin[**. U dokument **pdf** għandek mnejn tkun tista' taqrah, imma ma tkunx tista' tikkopja sew u tiegħi r-referenzi minnu.

B'xorti tajba ma damx ma nħoloq l-istandard tal-kodifikazzjoni universali **Unicode (UTF-8)**, u llum nużaw lilu. Il-Unicode hu sistema li qablu fuqha ħafna pajjiżi biex jegħi l-bugni problemi bħal dawn. Kważi kull lingwa tad-dinja hija inkluża fi, u għalhekk id-dokumenti li jużaw il-Unicode ikunu

jistgħu jinqraw minn kulħadd bl-istess mod, minn kull parti tad-dinja u minn kompjuters differenti.

It-tastiera Maltija li attivajt tuža din is-sistema universali tal-Unicode (UTF-8), li taħdem mal-Windows, mal-Linux u mal-Mac.

Bil-Unicode tista' faċilment tikteb u tikkorrispondi bil-Malti u b'għadd ta' lingwi oħra tad-dinja. U tkun ġert li se tintiehem għax dak li tikteb jibqa' kliem u ma jinqalibx f'simboli!

Tipi sbieñ u standard bñal dawn
jañdmu bil-Unicode:

Arial

Arial Black

Arial Narrow

Arial Unicode MS

Book Antiqua

Bookman Old Style

Calibri

Cambria

Candara

Century

Century Gothic

Century Schoolbook

Comic Sans MS

Consolas

Constantia

Corbel

Courier New

Franklin Gothic

Franklin Gothic Medium

Garamond

Georgia

Impact

Lucida Console

Lucida Sans Unicode

Microsoft Sans Serif

Mistral

Monotype Corsiva

Tahoma

Times New Roman

Trebuchet MS

Verdana

Hemm ukoll tipi oħrajn ...

Il-posta elettronika

Nista' nuža l-ittri Maltin għall-posta elettronika?

Iva. Biex l-ittri Maltin jidhru sewwa meta tibgħat u tirċievi l-posta elettronika, trid tissettja ħaġa żgħira, li tibqa' tajba biex tibgħat l-ittri elettronici bl-Ingliz ukoll. Tisettjaha darba u tħalliha hekk.

- Jekk għall-posta elettronika tuża l-programm **Microsoft Outlook Express**, ikklikkja fuq **Tools**, imbagħad fuq **Options ► Mail Format ► International Options** u agħżel il-**Unicode UTF-8**.

- Jekk għall-posta elettronika tuża l-programm **Thunderbird**, ikklikkja fuq **Tools**, imbagħad fuq **Options** ► **Display** ► **Fonts & Encodings** u agħżel il-**Unicode UTF-8**.
- Jekk għall-posta elettronika tuża l-Gmail, ikklikkja fuq **Settings**, imbagħad fuq **General**. Mur fuq **Outgoing message encoding** u agħżel **Use Unicode (UTF-8) encoding for outgoing messages**.
- Jekk tuża posta elettronika oħra (bħall-Yahoo, il-Hotmail u programmi tal-internet oħra inqas avvanzati), *qabel* ma tibda tikteb l-ittra elettronika tiegħek trid tibdel

il-kodifikazzjoni tal-*browser* (bħall-Internet Explorer jew il-Firefox) billi tikklikkja fuq **View ► (Character Encoding)** u taqleb għall-Unicode (**UTF-8**).

Din l-għażla tista' wkoll tħalliha dejjem hekk fil-*browser* tiegħek għax is-siti u l-ittri elettroniċi bl-Ingliż xorta waħda tkun tista' taqrahom sewwa.

Mistoqsijiet komuni

1. Erġajt xgħelt il-kompjuter u l-kaxxa l-blu tal-lingwi (EN u ML) ta' ħdejn l-arloġġ, li kont qed nuża, telqitli. X'ċara?

Meta tidħol f'Control Panel

► Regional and Language Options ► Languages
► Details ► Text Services and Input Languages ► Language Bar ► Show the Language bar on the desktop ara li wara li tagħżej il-lingwa Maltija tagħmel Add u Apply biex il-Language Bar tibqa' attivata.

2. L-apostrofu kif suppost jiġi ttajpjat, dritt (') jew imżaqqaq (')?

L-apostrofu suppost jinkiteb imżaqqaq, fl-istess direzzjoni tal-virgola. Kienet daħlet l-użanza

ta' apostrofu dritt minħabba l-użu *tat-typewriter*. F'din kien hemm tast wieħed li jintuža kemm għall-apostrofu (') kif ukoll għall-virgoletta b'waħda ('). Imma fil-kompjuter għandna żewġ simboli differenti għalihom it-tnejn.

Madankollu, ħafna *word processors* xorta waħda jaqilbuhom awtomatikament, skont kif ikunu jmissu mal-kumplament tat-test.

Dan jista' joħloq xi problemi, bħal meta, ngħidu aħna, tikteb <ħareg 'il barra>; ħafna programmi din jaqilbuha għal <ħareg 'il barra>.

Hemm soluzzjoni għal din il-problema wkoll. Jekk tagħfas **Ctrl** u t-tast tal-apostrofu darbtejn, is-sistema ddawwar l-apostrofu waħedha.

Jekk għal xi raġuni dan il-metodu ma jaħdimx, ikollok tibdel l-apostrofu lura manwalment.

3. L-aċċent tal-Malti kif tiktbu?

Wara li tattiva t-tastiera tal-Malti (**ML**) ikklikkja f'daqqa fuq it-tast **Alt Gr** u t-tast tal-vokali li trid l-aċċent fuqha.

Hu importanti li l-**Language Bar** tkun attivata fuq il-Malti (**ML**) biex l-aċċent joħroġ à u mhux bil-kontra á. Dan jgħodd ukoll għall-vokali l-oħra aċċentati, ngħidu aħna **Alt Gr + u jagħtuk û** (bħal f'**<virtù>**).

4. Meta attivajt it-tastiera Maltija fil- Windows, stajt nikteb l-ittri kollha tal-Malti minbarra l-ittra ż. Fejn insibha?

L-ittra ż fuq xi tastieri tkun fuq it-tast tal-*backslash* \ jew tal-*broken bar* | filwaqt li fuq oħrajn tista' tkun fuq it-tast tat-*tilde* ~ jew tal-*hash* #. Ipprova čċekkja dawn. (Ara wkoll il-mistoqsija li jmiss.)

5. Liema tastiera rrid nagħżel?

Tas-47 tast jew tat-48 tast?

Fuq xi kompjuters antiki, l-għażla li tagħmel bejn dawn it-tnejn se tiddetermina wkoll jekk tidhirx l-ittra ż. Id-differenza qiegħda fit-tasti tal-**Enter** u tax-**Shift**. Min għandu t-tast tal-**Enter** żgħir u tax-**Shift** kbir (it-tastiera Amerikana), għandu jagħżel **Maltese 47-key**, filwaqt

li min għandu t-tast tal-**Enter**
kbir u tax-**Shift** żgħir (it-tastiera
Brittanika), għandu jagħżel **Maltese**
48-key. B'hekk ukoll ma jkollux
l-ittra ż- nieqsa.

Għall-issettjar mur: **Control Panel**
► **Regional and Language**
Options ► **Languages** ► **Details**

Biex tkun taf fejn qiegħdin it-tasti tal-ittri Maltin
fit-tastiera tiegħek, ara t-tifsiliet f'p. 38.

6. Liema hi l-kodifikazzjoni adattata għall-kitba bil-Malti?

Il-kodifikazzjoni adattata għall-kitba
bil-Malti hi l-Unicode (UTF-8). Din
hi l-unika waħda li biha tista' tikteb
b'ħafna lingwi differenti, inkluż bil-
Malti.

F'xi kaži tista' tuža wkoll
il-kodifikazzjoni **South European
(ISO-8859-3)**, imma din mhix
popolari.

7. Nista' nuža l-ittri Maltin Ċ, Ĝ, H, Ż mal-ismijiet tal-fajls u l-folders ukoll?

Iva, tista', meta jkollok it-tastiera tal-Malti attivata. Imma għalissa mhux rakkmandat li tagħmel hekk. Hawn min din il-ħaġa kkawżatlu problemi għax meta kkopja l-fajls mill-komputer għal fuq CD/DVD b'software li jaħra q id-diski kompatti, xi fajls ma ġewx ikkupjati u tilifhom.

- 8. Minflok noqghod nattiva**
I-Language Bar, nista' nuża
I-“Insert Symbol” jew nagħmel
sett ta' *shortcuts*?
Iva, tista'. Imma dawn jaħdmu biss fil-Microsoft Word. Barra minn hekk, bl-“Insert Symbol” iddum ħafna biex tikteb xi ħaġa. Meta tattiva I-Language Bar tkun tista' tikteb bil-Malti kullimkien (inkluż fil-Microsoft Excel, Microsoft Publisher, Microsoft PowerPoint, Microsoft Access, fil-posta elettronika u fuq I-internet). Biċċa xogħol ħafifa li tagħmilha darba u tibqa' ssibha komda għal dejjem.

9. Għażiit il-Unicode (UTF-8)

**għall-Malti qabel ma bdejt nikteb
il-messaġġ tiegħi mill-Yahoo,
mill-Hotmail jew mill-Gmail, imma
sħabi għadhom igergru għax il-
messaġġi tiegħi baqgħu jaslulhom
kollha simboli mħawda!**

Jekk ma tibgħatx l-ittri elettroniċi
tiegħek minn programmi bħall-
Outlook Express u t-Thunderbird,
imma mill-Yahoo, mill-Hotmail jew
mill-Gmail, meta sħabek jiġu biex
jaqraw dawn l-ittri elettroniċi mill-
programmi tagħihom (l-Outlook
Express jew it-Thunderbird)
ma jagħrfux il-kodifikazzjoni
awtomatikament.

F'dan il-każ huma jridu jagħżlu
wkoll il-Unicode (UTF-8) għall-
programm li bih jaqraw il-posta

elettronika tagħhom, minn **View**
► **(Character) Encoding.** Kemm tgħidilhom xi programm tkun qed tuża ġalli jagħżluh huma wkoll minn hemm.

Fl-Outlook Express 2007 din l-għażla tinsab fil-kaxxa **Actions.** Għidilhom li jistgħu jħalluh dejjem hekk għax xorta waħda jkunu jistgħu jibqgħu jibagħtu u jirċievu ittri elettroniċi bl-Ingliz u b'lingwi oħra.

F'każ li šhabek, bħalek, ikunu qed jaqraw u jwieġbu l-ittri elettroniċi li tkun qed tibagħtilhom mill-Yahoo jew mill-Hotmail permezz tal-*browsers* (bħall-Internet Explorer u l-Firefox), iridu jagħżlu l-Unicode (UTF-8) għall-*browser* tagħhom

ukoll minn **View ► (Character Encoding)**. B'hekk l-ittri Maltin jidhrulhom tajjeb.

Fil-kaž tal-Gmail iridu jagħżlu l-Unicode (UTF-8) kif hemm spjegat fit-taqSIMA **Il-posta elettronika**.

10. Xi ittri elettroniċi bil-Malti mhumiex jinqraw sew, u minflok l-ittri Ċ, ġ, Ħ, Ż qed nara ħafna simboli u numri. X'nista' nagħmel?

Dawn is-simboli u n-numri ssibhom f'ittri elettroniċi miktuba bl-HTML (il-lingwa tal-elettronika) u mibgħuta b'kodifikazzjoni żbaljata. Fil-fatt dawn mhumiex ħlief simboli ta' din il-lingwa stess.

F'każ li tippreferi taqra l-ittri elettroniċi tiegħek bħala *plain text* (mingħajr il-kontenut bl-HTML) tista' tiprova tara l-kontenut tal-HTML minn **View ► Message Body As ► Original HTML** kull meta jasallek messaġġ imgerfex ta' dan it-tip.

Ikun ħafna aħjar li nevitaw dawn il-problemi mill-bidu nett billi nissettjaw il-programm li bih nibagħtu l-posta elettronika tagħna b'tali mod li dejjem tiġi kkodifikata bil-Unicode (UTF-8). Għaldaqstant, qabel ma tinstalla programm tal-posta elettronika inqas magħruf, tagħmel tajjeb jekk tinforma ruħek dwar il-kodifikazzjonijiet li joffri.

F'każ li ma jkollux il-Unicode (UTF-8) m'aħniex tal-parir li tagħżlu.

U I-Malti fuq l-internet, b'mod ġeneralisti...

B'xorti tajba, bis-saħħha tal-Unicode, il-kitba bil-Malti illum saret aktar preżenti fuq l-internet. Qed naraw ukoll ħafna programmi, li jistgħu jitniżżlu u jintużaw b'xejn (*freeware* u *open source*), li qed ikunu tradotti għall-Malti. Bla dubju, dawn għad fadlilhom fejn jirfinaw.

Ježistu anke *plugins* li tista' tinstallahom u jtuk iċ-ċans tittraduči l-programm tagħhom għall-Malti inti stess. Hekk insibu, ngħidu aħna, fil-Joomla (programm li jgħinek tibni sit-elettroniku) u fil-WordPress (programm li jgħinek tibni blogg). Biex isiru dawn it-traduzzjonijiet, importanti li tintuża t-tastiera tal-Malti.

Il-Kunsill tal-Malti jħegġeġ bis-sħiħ dawn l-inizjattivi. Min ikun interessat nitolbuh ikellimna.

Nittamaw li konna ta' għajjnuna. F'każ ta' diffikultà, tiddejjaqx tikkuntattjana. Inħeġġuk tattiva u tuża t-tastiera Maltija fil-komputer tiegħek. Qed noffrulek mod ħafif u li ma jiswiex flus biex tittajpja b'Malti tajjeb, li kulħadd jaqrah sew, imqar fi bnadi differenti madwar id-dinja.

Għax sabiħ niktbu bil-Malti.

Tagħrif ieħor

[www.unicode.org/standard/
translations/maltese.html](http://www.unicode.org/standard/translations/maltese.html)

Issib tagħrif ħafif u bażiku fuq il-
Unicode.

[www.um.edu.mt/itservices/
students/other/keyboard](http://www.um.edu.mt/itservices/students/other/keyboard)

Issib gwida li toffrilek għajjnuna fuq
l-użu tal-Malti fil-kompjuter. Hi mfassla
fuq is-sistema tal-Windows XP.

[http://www.tavultesoft.com/
keyman/downloads/keyboards/
search.php](http://www.tavultesoft.com/keyman/downloads/keyboards/search.php)

F'każ li s-sistema tal-kompjuter
tiegħek hi eqdem mill-Microsoft
Windows XP, jew għal xi raġuni mhix
ittellagħlek il-Language Bar u mhix
tinkludi l-lingwa Maltija, tista' tniżżejjel
id-driver tat-tastiera Maltija u tikteb

bil-Malti permezz tiegħu. Dan hu universali u jiswa daqs il-**Language Bar** fis-sistemi l-ġodda tal-Windows.

www.linux.org.mt

F'dan is-sit issib iċ-ċekkjatur tal-Malti. Għalkemm il-progett għadu mhux mitmum, sar ġafna xogħol tajjeb u kollox juri li ma ndumux ma jkollna ċekkjatur tajjeb tal-Malti. Prosit, Malta Linux User Group!

www.kunsilltalmalti.gov.mt

**Imħejji mill-Kumitat Tekniku għall-Iżvilupp tal-Malti fl-Informatika
© Il-Kunsill Nazzjonali tal-Ilsejien Malti (2009)**

Hajr speċjali lil Dr Ray Fabri, Ramon Casha u Thomas Pace.
Hajr ukoll lil Norman C. Borg, Reno Fenech, Maria Ferstl,
Eric Flask, Wilfred Gauci, il-Prof. Manwel Mifsud,
Michael Rosner, Karl Scicluna u Olvin Vella.